

PROFESSIONAL SAVDODA AXBOROTNING KELIB CHIQISH TARIXI

Husanova Gulchexra Sayfullayevna
Xalqaro Nordik universiteti
Iqtisodiyot va biznesni boshqarish kafedrası
I.f.f.d., PhD.

g.xusanova@nordicuniversity.org

ORCID: 0009-0002-7621-4008

Habibjonov Usmonjon Sherzodjon o'g'li

Xalqaro Nordik universiteti

Habibjonovusmonjon9@gmail.com

(ORCID 0009-0005-6345-483X)

Annotatsiya

Professional treydingda ma'lumotning kelib chiqishi savdo-sotiqning ilk kunlariga borib taqaladi. O'sha davrda savdogarlar xarid va savdolar bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun og'zaki ma'lumotlar va sodda hisob-kitoblarga tayanishgan. Bozorlar rivojlangan sari, xususan, 17-asrda Amsterdam fond birjasi kabi fond bozorlarining paydo bo'lishi bilan, tuzilgan axborot tarqatish tizimiga bo'lgan ehtiyoj oshdi. 18-asrda moliyaviy yangiliklarning bosma shaklda tarqatilishi katta o'zgarish yasadi va treyderlarga bozor ma'lumotlari hamda kompaniya faoliyati haqidagi hisobotlarga kirish imkoniyatini berdi.

Kalit so'zlar: Xalqaro savdo, globallashuv, ishlab chiqarish, savdo tarixi, savdo siyosati.

19-asrda telegrafning joriy etilishi ma'lumot oqimiga inqilobiy o'zgarishlar kiritdi, bozor sharoiti va narxlar haqidagi yangiliklarni real vaqt rejimida olishni imkon qildi. Ushbu texnologik yutuq zamonaviy savdo amaliyotlariga asos bo'ldi. 20-asrda kompyuterlar va elektron savdo platformalari paydo bo'lishi bilan ma'lumot yanada qulay va tezkor bo'ldi, bu esa ma'lumot tahliliga asoslangan algoritmik savdo strategiyalarining rivojlanishiga olib keldi. Bugungi kunda professional treyderlar o'z savdo qarorlarini qabul qilish uchun moliyaviy yangiliklar manbalari, ijtimoiy tarmoq kayfiyati tahlili, iqtisodiy ko'rsatkichlar va ilg'or tahlil vositalari kabi keng turdagi manbalardan foydalanadilar.

17-asrda professional savdoda axborotning kelib chiqish tarixi.

XVII asrda axborot professional savdoning muhim tarkibiy qismiga aylanishi bosma texnologiyalaridagi taraqqiyot va yanada tartibli tijorat amaliyotlarining shakllanishi bilan bog'liq edi. XV asr oxirlarida bosma mashinaning ixtiro qilinishi axborotning tez tarqalishi uchun asos yaratdi, bu esa savdogarlar va tijoratchilar uchun tobora muhim ahamiyat kasb eta boshladi. 1600-yilga kelib, Yevropada savdo ma'lumotlari, tartib-qoidalar va iqtisodiy yangiliklarni o'z ichiga olgan pamfletlar, kitoblar va axborotnomalar kabi bosma materiallar ko'paydi. Masalan, 1700-yilga kelib, Yevropa bo'ylab 1,5 milliondan ortiq kitob nashr etilgani taxmin qilinadi, ularning ko'pchiligi savdo va tijorat bilan bog'liq ma'lumotlarni o'z ichiga olgan. Bu bosma materiallarning keng tarqalishi savdogarlarga bozor sharoitlari va tendensiyalariga asoslangan holda ongli qarorlar qabul qilish imkonini berdi.

Rasm 1. XVII-asrdagi savdo jarayoni.

Bundan tashqari, ushbu davrda fond birjalarining tashkil etilishi professional savdo doirasida axborotdan foydalanishning sezilarli rivojlanishini belgiladi. 1602-yilda tashkil etilgan Amsterdam fond birjasi aksiyalar va obligatsiyalar savdosi uchun dastlabki rasmiy bozorlaridan biri bo'ldi. Bu nafaqat moliyaviy vositalar almashinuvini ta'minladi, balki iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lgan ma'lumotlarni yig'ish va tarqatish markazi sifatida ham xizmat qildi. XVII asr o'rtalariga kelib, faqat ushbu birjaning o'zida taxminan 200 ta kompaniya ro'yxatga olingan edi. Bu

tuzilgan muhit savdogarlarga narxlar va bozor o'zgarishlari to'g'risida real vaqt ma'lumotlarini olish imkoniyatini yaratdi va ular uchun ongli savdo qilish amaliyotlarini kuchaytirdi. Takomillashtirilgan aloqa usullari va tartibli savdo platformalarining birikmasi ushbu davrda axborotning qanday qabul qilinishi va undan foydalanilishini tubdan o'zgartirdi.

18-asrda professional savdoda axborotning kelib chiqish tarixi.

18-asrda professional savdo sohasiga axborot tarqatish usullarining rivojlanishi, ayniqsa bosma materiallar orqali, sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Matbaa mashinasining paydo bo'lishi savdo bilan bog'liq ma'lumotlarni, jumladan, pamfletlar, gazetalar va kitoblarni keng tarqatishga imkon berdi. 1750-yillarga kelib, Yevropa bo'ylab 1,000 dan ortiq gazeta nashr etilgani taxmin qilinadi, ularning aksariyati savdogarlar va tijoratchilar uchun tijoratga oid ma'lumotlarni o'z ichiga olgan. Shu davrda savdo kataloglari va almanaxlar tashkil qilindi, ular bozor narxlari, yuk tashish yo'nalishlari va mahsulot mavjudligi haqida muhim ma'lumotlar taqdim etdi. Masalan, "London Gazette" (1665-yilda birinchi marta nashr etilgan), 18-asrda yanada ahamiyatli bo'lib, biznes e'lonlari va savdo yangiliklari uchun muhim manbaga aylangan.

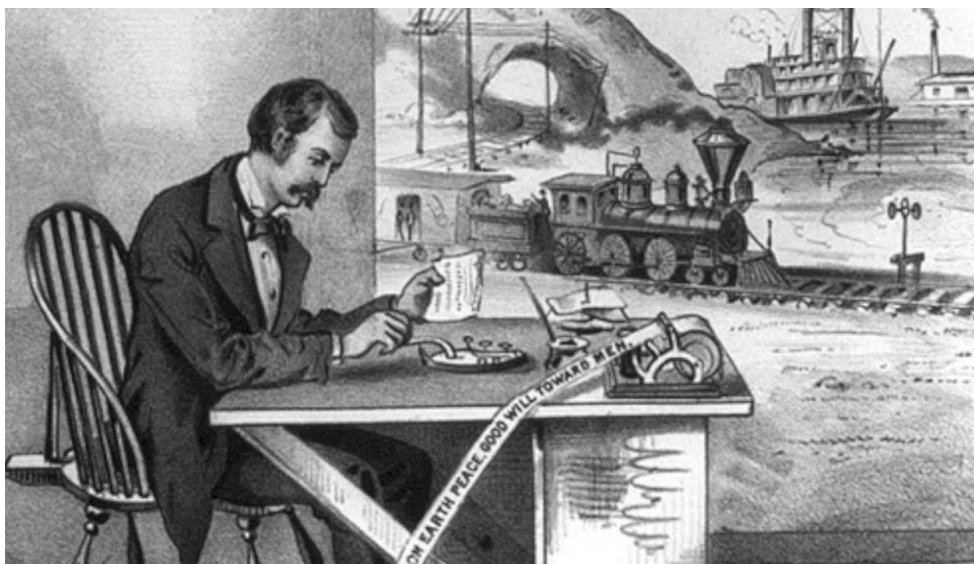
Rasm 2. XVIII-asrdagi savdo jarayoni.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, bu davr savdoda yanada tashkil etilgan shakllarga o'tishni belgiladi, bunda axborot muhim ahamiyat kasb etda. 1700-yillar oxiridagi bir tadqiqot shuni ko'rsatadiki, savdogarlarning taxminan 60 foizi o'z

savdo qarorlarida bosma materiallardan foydalangan. Bundan tashqari, savodxonlik darajasi yaxshilangani sari – 18-asr davomida shahar hududlarida kattalar erkaklar orasida bu ko'rsatkich taxminan 30 foizdan 50 foizgacha ko'tarildi – ma'lumotga bo'lgan talab mos ravishda oshdi. Savdo palatalari kabi institutlar tashkil etilishi iqtisodiy ma'lumotlar va savdo statistikalarini yig'ish va tarqatishni yanada osonlashtirdi. Asr oxiriga kelib, ushbu rivojlanishlar zamonaviy biznes aloqalari va axborot boshqaruvi uchun asosiy amaliyotlarni yaratdi.

19-asrda professional savdoda axborotning kelib chiqish tarixi.

19-asrda professional savdo sohasida katta o'zgarishlar sodir bo'ldi, bu o'zgarishlar aloqalar va ma'lumotlar uzatish sohasidagi taraqqiyot bilan bog'liq edi. 1830-yillarda telegrafning ixtiro qilinishi biznes aloqalarini tubdan o'zgartirdi va uzoq masofalardagi axborotni deyarli bir zumda yetkazib berish imkonini yaratdi. 1860-yilga kelib, faqatgina AQShda telegraf liniyalari uzunligi taxminan 50 ming milni tashkil etgan bo'lib, ilgari imkonsiz bo'lgan tezkor axborot almashinuvini ta'minladi. Bu texnologik yutuq savdogarlarga bozor ma'lumotlari va narxlar to'g'risida deyarli real vaqt rejimida ma'lumot olish imkonini berdi, bu esa savdo qarorlarini to'g'ri qabul qilish uchun juda muhim edi. Bundan tashqari, gazetalarning savdo bilan bog'liq ma'lumotlarni tarqatishdagi ahamiyati ham katta bo'ldi. 19-asr o'rtalariga kelib, yirik shaharlarda kuniga bir necha marotaba chop etiladigan gazetalari mavjud bo'lib, ular nafaqat yangiliklar, balki bozor hisobotlari va xaridorlar bilan sotuvchilarni bog'lovchi reklama ma'lumotlarini ham taqdim etardi.

Rasm 3. XIX-asrdagi savdo jarayoni.

Bu davrga oid statistik ma'lumotlar axborotning savdo amaliyotlaridagi ahamiyatini yanada oshirganini ko'rsatadi. Masalan, 1870-yilga kelib, AQShdagi uy xo'jaliklarining taxminan 90 foizi hech bo'lmaganda bitta gazetaga obuna bo'lgan, bu esa bozor tendensiyalari va tijorat faoliyatlariga nisbatan keng jamoatchilik qiziqishini aks ettiradi. Bundan tashqari, ushbu davrda savdo uyushmalari va savdo-sanoat palatalarining tashkil etilishi mutaxassislar o'rtasida ma'lumotlarning yanada tartibli almashinuviga yordam berdi. 1890-yilga kelib, AQShda 1,000 dan ortiq savdo-sanoat palatalari faoliyat ko'rsatib, ular savdo sohasidagi muhim biznes ma'lumotlarini almashish va savdogarlar o'rtasida tarmoq aloqalarini o'rnatish uchun platforma sifatida xizmat qilgan. Ushbu davr yanada birlashtirilgan iqtisodiyotga o'tishni belgiladi, unda o'z vaqtida va aniq ma'lumotlarga ega bo'lish professional savdo sohasida muvaffaqiyat uchun muhim omilga aylandi.

20-asrda professional savdoda axborotning kelib chiqish tarixi.

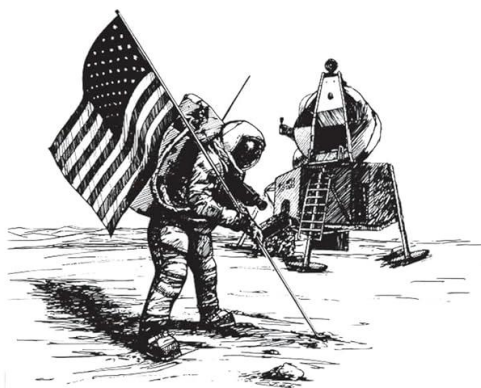
20-asrning boshlarida savdo ma'lumotlarining shakllanishi sanoatlashtirish va globallashtirishning rivojlanishi bilan bog'liq edi. Xalqaro savdoni osonlashtirish uchun o'lchovlar va amaliyotlarni standartlashtirish juda muhim edi. Masalan, 1960-yilda Xalqaro birliklar tizimi ("SI"-International System of Units) joriy etilishi, ushbu davrdan bir oz keyin amalga oshirilgan bo'lsa-da, savdoda birliklarni standartlashtirishga qaratilgan avvalgi sa'y-harakatlardan ilhomlangan edi. 1945-yilga kelib, AQShdagi bizneslarning taxminan 80% hujjatlarni standart shakllarda

yuritishni boshlagan bo'lib, bu savdo hujjatlarini yuritishdagi samaradorlikni oshirgan va xatolarni kamaytirgan. Shuningdek, 1918-yilda tashkil etilgan Amerika Milliy Standartlar Instituti (ANSI) kabi tashkilotlar turli sohalarni boshqaruvchi standartlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyat kasb etgan.

The 20th Century

IN 50 EVENTS

The Most Important Inventions,
Conflicts, Technologies & Much More

20-asrning o'rtalarida axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan katta o'zgarishlar sodir bo'ldi. 1950-yillardan boshlab kompyuterlarning biznes jarayonlariga kiritilishi yanada rivojlangan ma'lumotlarni boshqarish tizimlariga yo'l ochdi. 1970-yilga kelib, katta korporatsiyalarning taxminan 25% inventarizatsiya va hisob-kitob jarayonlari uchun kompyuter tizimlarini joriy qilgan edi. Ushbu texnologik o'zgarish savdo ma'lumotlarini tezkor qayta ishlash va tarqatishga imkon berdi. Bundan tashqari, 1960-yillarning oxirida Elektron Ma'lumotlar Ayirboshlash (EDI) tizimlari ishlab chiqilib, kompaniyalarga an'anaviy qog'oz usullaridan foydalanmasdan hujjatlarni elektron shaklda almashish imkonini berdi. 1985-yilga kelib, faqat Shimoliy Amerikada EDI tizimi yordamida amalga oshirilgan savdo hajmi yillik \$1 trillionni tashkil qilgan edi.

20-asrning oxirgi yillari esa globallashtirish va raqamli transformatsiya bilan tavsiflandi. Shaxsiy kompyuterlar va internetning keng tarqalishi savdo ma'lumotlariga kirish va ularni almashish usullarini tubdan o'zgartirdi. 1999-yilga

kelib, AQShdagi xonadonlarning deyarli yarmi (47%) internetga ega bo'lib, bu bizneslarning global bozorlarga to'g'ridan-to'g'ri chiqishiga imkon bergan yangi elektron tijorat platformalarini yaratishga yo'l ochdi. 2001-yilda McKinsey & Company tomonidan chop etilgan hisobotga ko'ra, ushbu davrda tovarlar, xizmatlar va moliyaviy oqimlarning global hajmi keskin oshdi; xalqaro savdoning global yalpi ichki mahsulotdagi ulushi 1980-yildagi taxminan 39% dan 2000-yilda 55% ga yetdi. Bu o'zgarish bozorlardagi ma'lumotlarga kirishni yaxshilash bilan birga, bizneslarning mahsulotlarni bir zumda dunyo bo'ylab taqqoslash imkoniyatiga ega bo'lishi tufayli raqobatbardosh narx strategiyalarini ishlab chiqishiga olib keldi.

Xulosa

Professional savdoda ma'lumotlarning kelib chiqishi sezilarli darajada o'zgardi. Boshlang'ich davrlarda savdo asosan savdogarlar o'rtasidagi norasmiy muloqot va og'zaki aloqa asosida amalga oshirilardi, bunda treyderlar o'z tarmoqlari va bozor kuzatuvlari orqali ma'lumot olishardi. Biroq, bozorlarning kengayishi va texnologiyaning rivojlanishi bilan birga, rasmiy birjalar va tartibga soluvchi tizimlarning joriy etilishi ma'lumotlarni tarqatishning ko'proq tuzilgan usullarini talab qila boshladi. Elektron treyding platformalarining paydo bo'lishi esa real vaqt rejimida ma'lumotlardan foydalanishni inqilobiy darajada o'zgartirib, treyderlarga katta hajmdagi ma'lumotlarni tezkorlik bilan tahlil qilish imkonini berdi. Bugungi kunda professional savdo murakkab algoritmlar va sun'iy intellektdan foydalanish bilan ajralib turadi, ular yangiliklar, ijtimoiy tarmoqlardagi reklamalar va iqtisodiy ko'rsatkichlarni misli ko'rilmagan tezlikda qayta ishlaydi. Ushbu evolyutsiya moliyaviy bozorlar doirasida qaror qabul qilish jarayonida aniq va o'z vaqtida yetkazilgan ma'lumotlarning muhim o'rinni egallashini ko'rsatadi, shuningdek, texnologik yutuqlar va treyding strategiyalari o'rtasidagi uzluksiz o'zaro bog'liqlikni ta'kidlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Khusanova, G. (2024). PROFESSIONAL SAVDODAGI UMUMIY KOMMUNIKATSIYA TURLARI VA MOHIYATI. Nordic_Press, 3(0003).

2. Maksudov, M. (2024). XALQARO SAVDO PALATASI (XSP) VA XALQARO BOJ TASHKILOTI (XBT). Nordic_Press, 3(0003).

3. Khusanova, G. (2024). TOVAR AKSIYALARI TURLARI VA UMUMIY TAVSIFI. Nordic_Press, 3(0003).

4. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). THE ROLE OF AGRICULTURE IN THE DEVELOPMENT OF THE EXPORT POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 354-361.

5. Khusanova, G. (2024). SAVDO AMALIYOTINI AMALGA OSHIRISHDA AXBOROTNING O'RNI. Nordic_Press, 3(0003).

6. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). IMPACT OF WORLD BANK PROJECTS ON THE DEVELOPMENT OF THE COUNTRY'S INDUSTRY. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 345-353.

7. Khusanova, G. (2024). SALOHİYATLI MIJOZLAR BILAN ISHLASH BOSQICHLARI TAHLILI. Nordic_Press, 3(0003).

8. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). POSSIBILITIES OF USING CHINESE EXPERIENCE IN COMBATING POVERTY IN UZBEKISTAN. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 362-370.

9. Maksudov, M. (2025). XALQARO MEHNAT TAQSIMOTI VA ULARGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAVSIFI. Nordic_Press, 6(0006).

10. Khusanova, G. (2024). MOTIVATSION SOTISH JARAYONINING UMUMIY TAVSIFI. Nordic_Press, 3(0003).

11. Sherzodjon o'g'li, H. U. (2025). THE MAIN DIRECTIONS OF CHINA'S "ONE BELT-ONE ROAD" PROJECT AND THE IMPORTANCE OF UZBEKISTAN'S PARTICIPATION. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 63(4), 335-344.

12. Khusanova, G. (2024). PROFESSIONAL SAVDODA SOTISH JARAYONLARINING BOSQICHLARI TASNIFI. Nordic_Press, 3(0003).